

**PERSPECTIVE TEORETICO-PRAXIOLOGICE PENTRU CUNOAȘTEREA
ȘI RECUNOAȘTEREA VALORILOR PEDAGOGICE CA SURSE
ALE DEZVOLTĂRII ATITUDINII NONCONFLICTUALE**

**THEORETICAL-PRAXIOLOGICAL PERSPECTIVES TO KNOW
AND RECOGNIZE THE PEDAGOGICAL VALUES AS SOURCES
OF THE DEVELOPMENT OF NON-CONFLICTUAL ATTITUDE**

Ecaterina ȚĂRNĂ, dr. hab., conf. univ.
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID: 0000-0001-5408-9504
tarna.ecaterina@upsc.md

Ecaterina ȚĂRNĂ, PhD. Hab., Assoc. Prof.,
“Ion Creanga” SPU of Chisinau

CZU: 378.013

DOI: 10.46727/c.v2.21-22-03-2024.p28-35

Abstract. By *knowing the pedagogical values*, an adherence to the authentic meaning of the values is produced, and by *recognizing the pedagogical values*, an affective experience of them is produced, becoming attitudes-values and directing the students' intelligence in a positive sense. In this article, we mention that in terms of teaching staff training, there are too few content units with reference to knowing and recognizing of pedagogical values, programs and courses aimed at developing the non-conflictual attitude of pedagogical students from the perspective of professional integration are definitely missing. In these uncertain conditions, it is expected to think about the importance of knowing and recognizing of pedagogical values as sources of the development of non-conflictual attitude from the perspective of professional integration, being also the legitimizing criteria for the constructive resolution of conflicts.

Keywords: pedagogical values, non-conflictual attitudes, knowledge and recognition of pedagogical values.

Introducere. Pe măsură ce secolul XXI se consideră *hipermodern, hipertehnologizat, hiperconsumist, hiperindividualist și hiperconflictual*, am spune chiar încărcat de agresivitate și violență, este clar că ritmul schimbării atitudinilor și conflictul de valori reprezintă un impediment pentru trasarea perspectivelor de integrare profesională a cadrelor didactice, or, în special, *valorile pedagogice* sunt standarde cognitive premeditate despre ceea ce cadrele didactice consideră corect sau incorect, bun sau rău, dezirabil sau indezirabil etc. Am decis să abordăm acest subiect, fiind convinși că dezvoltarea atitudinii nonconflictuale din perspectiva integrării profesionale se învață în baza cunoașterii și recunoașterii valorilor pedagogice, necesitând o abordare interdisciplinară și transdisciplinară, care să evite reducerea conceptelor doar la structuri și norme simpliste, iar soluțiile și deciziile doar axate pe coerciție la supunere forțată în fața autorității. Articolul conține atât o analiză retrospectivă a interacțiunilor conceptuale pe dimensiunea binomului *valori pedagogice–dezvoltarea atitudinii nonconflictuale*, cât și o analiză hermeneutică a valorilor pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale a studenților. În acest context, merită evocat faptul că pedagogia ca știință a fost interesată de *teme cu referință la valori și atitudini* chiar de la începuturile istoriei sale [2], [3], [4], [6], [7], [8], având în vedere că „valorile tind să influențeze atitudinile și comportamentul (relații, stări, obiecte, domenii, cultură, evenimente, sentimente etc.), atribuindu-le conținuturi și termeni de referință specifice domeniului vizat”, după cum observă autoarea T. Callo [5, p. 61]. În viziunea noastră, pentru a susține că *un student are dezvoltată atitudinea nonconflictuală*, este necesar să analizăm atât *cunoașterea și recunoașterea valorilor pedagogice de către student*, cât și exprimarea atitudinii (conflictuale sau nonconflictuale) față de conflicte într-o diversitate de situații incerte. Această idee ne orientează spre revizuirea raportului relațional al studentului pedagog cu mediul educațional, referindu-ne la valorificarea

unor eventuale *programe formative de cunoaștere și recunoaștere a valorilor pedagogice în scopul dezvoltării atitudinii nonconflictuale*. O viziune similară desprindem și din reflecțiile lui G. Albu în lucrarea „Educația, profesorul și vremurile” [1, p. 152], care observă că suntem „dominați de reacția primului impuls, de stringența luării unei atitudini, a formulării prompte a unei decizii, apelăm foarte frecvent la recompense și pedepse; credem că trebuie să facem ceva, că trebuie să dăm cât mai urgent o replică (pe măsură). Putem însă constata că nu întotdeauna este nevoie de reacția noastră premială sau punitivă. Uneori putem renunța la recompense după cum alții putem renunța la pedepse. Dominați de primul impuls (de orgoliu, de autoritate) nu ne dăm seama (sau uităm pur și simplu) că în multe situații putem să iertăm”. În deplin acord cu autorul G. Albu, referindu-ne la mediul universitar ca mediu de formare a cadrelor didactice, menționăm că *atitudinea nonconflictuală poate fi dezvoltată prin cunoașterea și recunoașterea a ceea ce comunitatea pedagogică consideră ca valori fundamentale în dezvoltarea atitudinii nonconflictuale pentru rezolvarea constructivă a conflictelor din perspectiva integrării profesionale*.

Teorii și metode. Deducțiile noastre din cele spuse mai sus, cât și considerațiile de ordin formativ analizate în baza teoriilor funcționale, demonstrează deosebită importanță pe care trebuie să o acordăm dimensiunii corelaționale: *valori pedagogice–dezvoltarea atitudinii nonconflictuale*, ceea ce presupune un raport interrelațional dintre un subiect (studentul pedagog), un obiect (ne referim la valorile pedagogice) și o situație incertă (pe care studentul trebuie să o aprecieze, exprimând atitudini conflictuale sau nonconflictuale). După cum am menționat, un element central în abordarea valorilor îl constituie noțiunea de *cunoaștere și recunoaștere a valorilor pedagogice*, ceea ce permite să deosebim un proces de cunoaștere a valorilor pedagogice de un proces de recunoaștere a acestora ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale. O astfel de abordare distinctivă găsim la P. Andrei, care menționează: „procesul de cunoaștere a valorilor e un proces logic”, ceea ce, în opinia noastră, poate oferi studenților o claritate noțională concretă despre valorile pedagogice și explicații teoretice despre formarea acestora, pe când „procesul de recunoaștere e un proces practic și are ca rezultat valorile practice, valorificate” [3, p. 21], însemnând că un cadru didactic nu poate profesa în afara *cunoașterii și recunoașterii valorilor pedagogice*, deoarece „dacă nu ar exista valori, existența noastră s-ar reduce la o disperare fără speranță”, susține B. Mayer [apud 12]. În acest sens, ca principii orientative pentru studenții pedagogi, subliniem cele patru imperative funcționale lansate de T. Parsons și adaptate de noi pentru a evidenția importanța *cunoașterii și recunoașterii valorilor pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinilor nonconflictuale din perspectiva integrării profesionale* [apud 14, p. 70]:

1. *funcția de stabilitate normativă a valorilor* – asigură interiorizarea valorilor pedagogice, care trebuie cunoscute și recunoscute de către viitoarele cadre didactice;
2. *funcția de realizare a scopurilor* – studentul pedagog trebuie să cunoască și să recunoască valorile pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinilor nonconflictuale cu scopul de a rezolva constructiv conflictele;
3. *funcția de adaptare la scopurile acțiunii* – studentul pedagog nu trebuie să evite sau să se adapteze la situațiile conflictuale, ci trebuie să manifeste atitudini nonconflictuale în rezolvarea eficientă a conflictelor din perspectiva integrării profesionale;

-
4. *funcția de integrare* – mediul universitar trebuie să asigure și să coordoneze speciale programe formative, vizând cunoașterea și recunoașterea valorilor ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale din perspectiva integrării profesionale.
-

Credem că înțelegerea *valorilor pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale* își găsește o clară explicație în accepțiunea lui Gert Jan Hofstede [9], demonstrând că nucleul culturii este alcătuit din valori. Potrivit lui G. Hofstede și M. Minkov, „valorile sunt tendințe generale de a prefera anumite situații altora, având o dimensiune pozitivă și una negativă”, ceea ce sugerează că studenții pedagogi nu vor acționa în afara valorilor, iar în situațiile incerte vor exprima o atitudine nonconflictuală în baza „preferinței valorice”, după cum specifică G. Hofstede și M. Minkov, „conștientizând dimensiunea pozitivității și negativității: conflictual–nonconflictual, rău–bine, periculos–sigur, interzis–permis, decent–indecent, moral–imoral, urât–frumos, nefiresc–firesc, anormal–normal, paradoxal–logic, irațional–rațional [9, p. 20]. Aceste exemple vin în sprijinul opiniei noastre de a nu considera întâmplător procesul de *cunoaștere și recunoaștere a valorilor pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale din perspectiva integrării*, ci, mai degrabă, un proces formativ, extrem de important pentru viitoarele cadre didactice atât ca identitate personală, cât și ca consimilitudine profesională, întrucât fiecare va lăsa „amprenta valorică” asupra dezvoltării personalității elevului, modelându-i sistemul valoric-atitudinal.

Cu certitudine, în epoca postmodernistă parcă mai mult decât oricând se vorbește despre „criza valorilor”, „atitudini negative”, „conflicte distructive”, „dezintegrare”, iar școala este văzută ca o instituție de corecție și coerciție aflată în dezacord cu expectațiile elevilor.

În viziunea noastră, autorii postmoderniști readuc în discuții „dramatica abordare a problemelor complexe neglijate” sesizată de Th. Kuhn [10], ceea ce ne îndreptățește să scoatem în evidență complexitatea interacțiunii trinomului *valori pedagogice–dezvoltarea atitudinii nonconflictuale–integrare profesională*. De asemenea, evidențiem aspirația pentru dimensiunea educațională prospectivă în formarea inițială, considerând-o atât o prioritate în dezvoltarea personală a studenților pedagogi, cât și o necesitate profesională la care se va lucra sistematic, începând cu debutul la facultate, fiind în acord cu năzuința intuită de A. Toffler în lucrarea „Șocul viitorului”, atenționându-ne că în permanență va exista „un conflict latent în viața noastră între presiunea exercitată de accelerație și cea exercitată de noutate” [11, p. 80].

Ținem să subliniem că rezultatele experimentului pilot au confirmat actualitatea și necesitatea extinderii studiului privind *valorile pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale a studenților din perspectiva integrării profesionale*. Analiza itemilor incluși în ambele chestionare au scos în evidență necesitățile studenților, justificând raționalitatea proiectării *Modelului tridimensional al valorilor pedagogice în dezvoltarea atitudinii nonconflictuale a studenților din perspectiva integrării profesionale* axat pe o triplă funcționalitate și constituind împreună cu ansamblul normelor și principiilor morale un ghid pentru buna organizare a mecanismelor implicate în exercitarea profesiei de pedagog în perioada integrării profesionale. În acest sens, au fost examinate modelele constructiviste și funcționale care au contribuit direct la *fundamentarea teoretico-practică a procesului de cunoaștere și recunoaștere a valorilor pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale a studenților*. În special, au fost analizate comparativ *Modelul unidimensional al atitudinii, Modelul tridimensional al atitudinii, Modelul valorii așteptate, Modelul valorii rezultatului anticipat*, ceea ce a permis o selectare a premiselor pentru elaborarea *Modelului*

tridimensional axat pe tripla funcționalitate: 1) *cunoașterea valorilor pedagogice* (dimensiune teoretică); 2) *recunoașterea valorilor pedagogice* (dimensiune pragmatică); 3) *dezvoltarea atitudinii nonconflictuale din perspectiva integrării profesionale* (dimensiune aplicativă) și necesitatea implementării *Planningului formativ de cunoaștere și recunoaștere a valorilor pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale din perspectiva integrării profesionale*. Această tendință formativă îl va stimula pe student să-și asume conștient și operativ deciziile pentru rezolvarea constructivă a conflictelor, să ia deciziile cele mai dificile, axându-se pe rolul valorilor și atitudinilor nonconflictuale în luarea de decizii.

Cercetări și rezultate. Cercetările efectuate în anii de studii 2016-2023, pe un lot experimental de 826 de studenți pedagogi, ciclul I, anii de studii 2, 3 și 4 de la *facultățile Științe ale Educației și Informatică, Filologie și Istorie, Istorie și Geografie, Limbi și Literaturi Străine*, UPSC, ne-au permis să obținem informații reale vizând opinia respondenților despre *cunoașterea și recunoașterea valorilor pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale*.

Trebuie să precizăm că experimentul pedagogic a fost unul *natural*, cu activități specifice de cercetare în mediul universitar; *sistematic*, organizat la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, conform planului stabilit în cadrul proiectului de cercetare postdoctorală; după perioada de timp a fost un experiment *longitudinal* constituit din două etape: prima etapă – *etapa preexperimentală* (2016-2018), în care a fost *organizat experimentul pilot*, a doua etapă – *etapa experimentală* (2019-2022), în care a fost organizat *experimentul de constatare, formare și validare*. Precizăm că o analiză globală a răspunsurilor oferite de studenții implicați în experimentul pilot ne-a condus spre următoarele deducții: *majoritatea celor chestionați dețin anumite cunoștințe, dar și diverse curențe în definirea conceptelor enunțate*. În acest context analitic, trebuie să concretizăm că rezultatele sintetizate au fost estimate conform următoarelor niveluri: *nivel înalt* (90-100 puncte) – cunoaște și definește corect conceptele, răspunsul este științific corect, autentic, original și coerent; *nivel mediu* (70-90 puncte) – definirea conține unele inexactități, răspunsurile conțin unele imprecizii, sunt incoerente și lipsite de relevanță științifică; *nivel scăzut* (50-70 puncte) – nu cunoaște și nu poate defini conceptele, explicația lipsește sau este copiată din internet, răspunsul nu corespunde cu întrebarea propusă. Rezultatele experimentului pilot au demonstrat că studenții au o curență semnificativă în cunoașterea conceptuală a noțiunilor: *valori pedagogice, atitudini nonconflictuale, integrare profesională, adaptare profesională*. Studenții chestionați nu cunosc și nu au putut recunoaște valorile pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale.

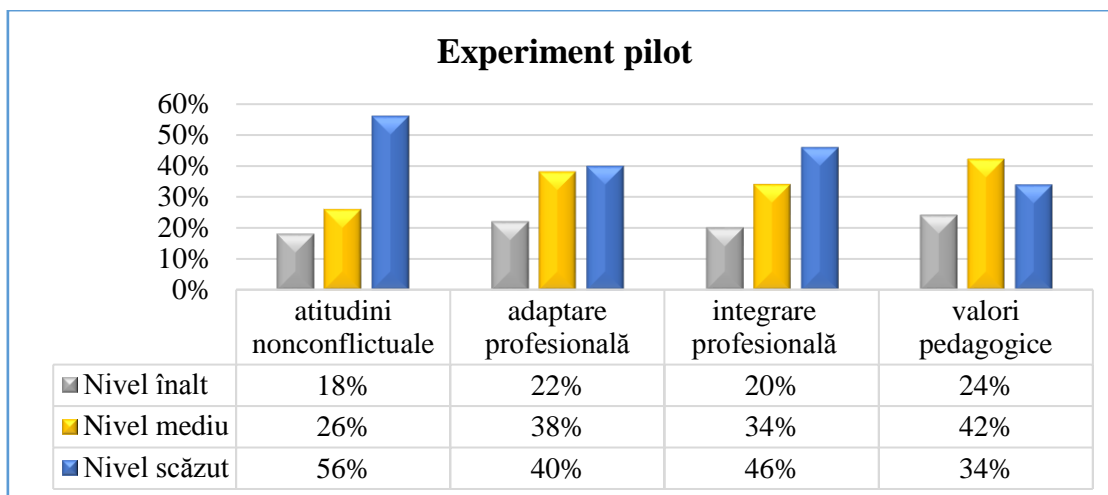

Fig. 1. Nivelul de cunoaștere a noțiunilor (Componenta cognitivă)

După cum observăm, rezultatele reprezentate în *figura 1* ne conduc, prin compararea lor, la următoarele constatări: cele mai mici rezultate au fost înregistrate pentru cunoașterea conceptului *atitudini nonconflictuale* (nivel înalt – 18%; nivel mediu – 26%; nivel – scăzut 56%); *valori pedagogice* (nivel înalt – 24%; nivel mediu – 42%; nivel scăzut – 34%). De exemplu, prin *atitudine nonconflictuală* studenții înțeleg: *când nu ești violent, când nu te cerți; când eviți conflictul; când eviți confruntările; când îți menții poziția și demonstrezi că tu ai dreptate; când ești convins că ai dreptate, când te înțelegi cu toată lumea și ești calm* etc. De asemenea, tot în categoria cu *nivel scăzut* au fost incluși studenții care nu au avut nici un răspuns. Având în vedere caracterul inevitabil al conflictelor în perioada de integrare profesională, cunoașterea incorectă atribuită conceptelor enunțate impun, de la sine, o manifestare a atitudinii conflictuale, deoarece prin *evitarea sau ignorarea conflictului*, studentul nu se integrează, ci ajunge la escaladarea conflictului, fapt care nu-l ajută în trasarea perspectivelor de integrare, ci îl conduce spre neintegrare profesională. În accepțiunea noastră, studenții care cred că *evitarea sau absența conflictului poate însemna atitudine nonconflictuală*, de fapt, nu conștientizează că în mediul educațional există și vor exista conflicte, iar ei trebuie să-și asume *responsabilitatea să le rezolve constructiv* și nu să le ignore sau să le evite.

În continuare, analiza comparativă a datelor reprezentate în *Figura 2* permite să observăm schimbări progresive vizând *nivelul de cunoaștere a conceptelor* pe dimensiunea *componentei cognitive*.

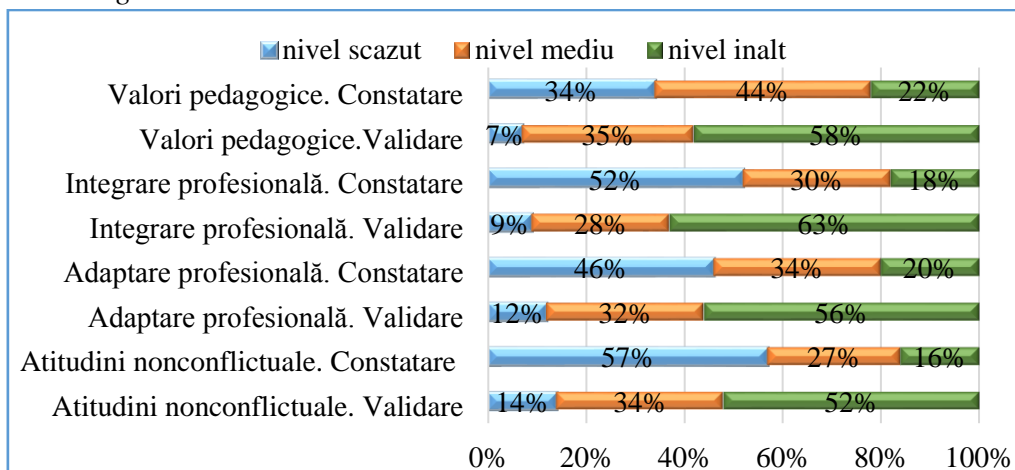

Fig. 2. Nivelul de cunoaștere a noțiunilor. Componenta cognitivă (EC – EV)

În urma realizării *Planningului formativ*, pe dimensiunea teoretico-practică inclusă în *Etapa 1, Cunoașterea și recunoașterea valorilor pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale a studenților din perspectiva integrării profesionale*, observăm o creștere semnificativ pozitivă de definire a noțiunilor (Componenta 1) pe întreg lotul experimental.

Analiza rezultatelor comparative incluse în *Tabelul 1* permite să menționăm următoarele: 1) În procesul formativ s-a produs o schimbare semnificativă la nivelul întregului lot experimental. Observăm că au fost identificate *următoarele valori pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale din perspectiva integrării profesionale de rangul I: integritatea (27%), responsabilitatea (24%), tactul pedagogic (16%), corectitudinea (9%) și obiectivitatea (6%)*, recunoscute cu cea mai mare frecvență, deși nu au fost nominalizate în experimentul de constatare; 2) S-a atestat o schimbare semnificativă pozitivă pentru *empatie (15%) și profesionalism (7%)* din rangul II în experimentul de constatare. Acestea au fost repositionate în experimentul de validare în rangul I, înregistrând schimbări procentuale *empatia (14%) și profesionalismul (4%)*, ceea ce reprezintă încă o dovadă de influență calitativă a demersului formativ; 3) Rezultatele au arătat modificări calitative pentru toate 3 ranguri, ceea ce reprezintă o influență pozitivă atât teoretică, cât și practică a demersului formativ vizând *cunoașterea și recunoașterea valorilor pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale a studenților din perspectiva integrării profesionale*, de exemplu, pentru *comunicare (rangul II – 23%), adevăr (rangul II – 21%), moralitate (rangul II – 16%)*;

Experiment de constatare					
Rangul I		Rangul II		Rangul III	
Dreptate	27%	Politețe	23%	Iubire	25%
Bunătate	24%	Educație	21%	Prietenie	22%
Principialitate	16%	Toleranță	16%	Respect	17%
Devotament	14%	Empatie	15%	Adevăr	14%
Încredere	9%	Sinceritate	13%	Umanism	12%
Libertate	6%	Profesionalism	7%	Ordine	6%
Comunicare	4%	Compașiunea	5%	Nonviolența	4%
Experiment de validare					
Rangul I		Rangul II		Rangul III	
Integritate	27%	Comunicare	23%	Respect	25%
Responsabilitate	24%	Adevăr	21%	Altruism	22%
Tact pedagogic	16%	Moralitatea	16%	Bunătate	17%
Empatie	14%	Echitate	15%	Optimism	14%
Corectitudine	9%	Dreptatea	13%	Conștiințiozitate	12%
Obiectivitate	6%	Profesionalism	7%	Umanismul	6%
Profesionalism	4%	Onestitate	5%	Toleranța	4%

Fig. 3. Experimente: de constatare – de validare

După experimentul formativ s-a produs o schimbare semnificativă la nivelul întregului lot experimental. În *Figura 3* sunt expuse diferențele mediilor înregistrate în experimentul de validare comparativ cu mediile înregistrate în experimentul de constatare. Rezultatele obținute demonstrează o schimbare semnificativă pe întreg lotul experimental: *dezvoltată atitudinii nonconflictuale* (68%), *colaborarea* (65%), *stilul apreciativ empatic* (72%). După cum observăm, rezultatele respective confirmă existența interacțiuni dintre *valori pedagogice–dezvoltarea atitudinii nonconflictuale–perspective de integrare profesională*. De exemplu, pentru studenții respectivi un conflict este: *o problemă ce trebuie rezolvată imediat, rațional, fără implicații emoționale*, iar într-o dispută, când divergențele de opinii sau de interese se transformă în conflict, ei *analizează rațional situația, adoptă o atitudine nonconflictuală, fără să se implice afectiv*. Această preferință postformativă a studenților demonstrează impactul pozitiv al Planningului formativ.

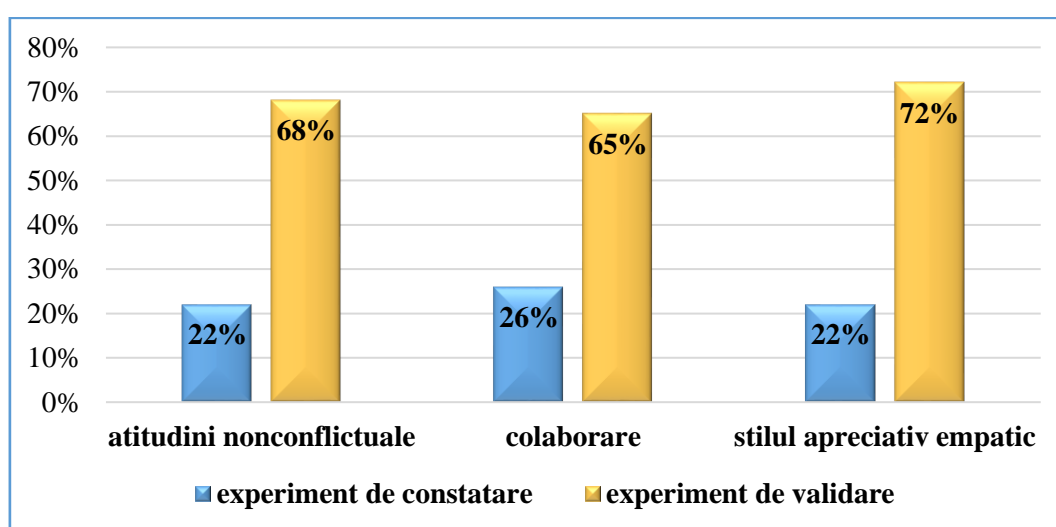

Fig. 4. Mediile comparative privind corelația dintre atitudini nonconflictuale, stilul apreciativ empatic și colaborarea

Datele pe care le-am obținut permit să deducem că *dezvoltarea atitudinii nonconflictuale poate fi realizată prin implicarea studenților în activități teoretico-practice de cunoaștere și recunoaștere a valorilor pedagogice*. În acest sens, au fost aduse dovezi prin completări esențiale în conținuturile programelor de formare inițială a cadrelor didactice și au fost elaborate noi cursuri universitare (*Etica pedagogică* [13], *Conflictologia* [12], *Dezvoltarea atitudinii nonconflictuale din perspectiva integrării profesionale. Ghid metodologic*).

Concluzii și recomandări. Studiul realizat deschide o nouă direcție de cercetare pe dimensiunea prospectivă în contextul educației pozitivistice, conflictologiei și deontologiei: *Pedagogia prospectivă a integrării profesionale*. Educația universitară, fiind o componentă complexă a educației care asigură pregătirea și formarea studenților pentru activitatea profesională din perspectiva integrării, reclamă tot mai activ o *modelare anticipativă a subiectului care învață*. Din această perspectivă, considerăm importantă evaluarea periodică a studenților privind *nivelul de cunoaștere și recunoaștere a valorilor pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale*, valorificarea *Planningului formativ de cunoaștere și recunoaștere a valorilor pedagogice ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale din perspectiva integrării profesionale* și introducerea în *Planul de studii, domeniul de formare*

profesională inițială Științe ale Educației, a cursurilor universitare Conflictologie și Dezvoltarea atitudinii nonconflictuale din perspectiva integrării profesionale

BIBLIOGRAFIE

1. ALBU, G. Educația, profesorul și vremurile. București: Paralela 45, 285 p. ISBN 978-973-47-1224-4.
2. ALBU, G., COJOCARU V.M. Universul valoric al profesorului. Iași: Institutul European, 2019. 162 p. ISBN 978-606-24-0248-8.
3. ANDREI, P. Filosofia valorii. București: Fundația Regele Mihai I, 1945. 250 p.
4. ANTOCI, D. Teoria și metodologia formării orientării valorice a adolescenților și tinerilor. Chișinău: Print-Caro, 2020. 220 p. ISBN 978-9975-56-811-1.
5. CALLO, T. Pedagogia practică a atitudinilor. Chișinău: Litera, 2014. 235p. ISBN 978-9975-74-340-2.
6. CUCOȘ, C. Pedagogie și axiologie. București: EDP, 1995. 160 p. ISBN 973-3043-98-3.
7. CUZNEȚOV, L. Educație prin optim axiologic. Teorie și practică. Chișinău: Tipografia U.P.S. „I. Creangă”, 2010.159 p. ISBN 978-9975-4073-2-8.
8. GRÜNBERG, L. Axiologia și condiția umană. București: Politica, 1972. 379 p.
9. HOFSTEDE, G. MINKOV M. Culturi și organizații: softul mental: cooperarea interculturală și importanța ei pentru supraviețuire. București: Humanitas, 2012. 510 p. ISBN 978-973-50-3570-9.
10. KUHN, Th. Structura revoluțiilor științifice. București: Humanitas. 2008. 279 p. ISBN 978-973-50-2030-9.
11. TOFFLER, A. Șocul viitorului. București: Politica. 1973. 515 p.
12. ȚĂRNĂ, E. *Conflictologia. Note de curs*. Chișinău: UPS „I. Creangă”. 2019. 275 p. ISBN 978-9975-134-76-7
13. ȚĂRNĂ, E. *Etica pedagogică. Curs universitar*. Chișinău: UPS ”I. Creangă”, 2023. 233 p. ISBN 978-9975-46-800-8
14. ȚĂRNĂ, E. *Valorile pedagogice ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale a studenților din perspectiva integrării profesionale*. Monografie. Chișinău: UPS ”I. Creangă”, 2022, 315 p. ISBN 978-9975-46-639-4.